

ΚΡΙΤΙΚΗ

Η «Νίκη» της Λούλας Αναγνωστάκη από τον ΘΟΚ

● ΝΟΝΑΣ ΜΟΛΕΣΚΗ

Σκηνοθεσία: Α. Πάντζης

Σκηνικά: Θ. Γρηγορίου

Κοστούμια: Α. Παρτζίλη

Μουσική: Β. Αργυριδής

Παίζουν: Κ. Ευθυμίου, Λένια Σορόκου, Δέσποινα Μεμπεδέλη, Μήδεια Χάννα, Γ. Μουαίμης, Α. Κουτούρης, Τ. Χριστοφάκης, Κ. Βήλας.

Ο ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ του έργου της Λούλας Αναγνωστάκη «Νίκη» Α. Πάντζης γράφει στο σημείωμα του: «Οι συνειρμοί μου. Πρώτος και σταθερότερος: Το «Τέλος του παιχνιδιού» του Μπέκετ (1955—56)». Και φέρνοντας για παράδειγμα μερικά αποσπάσματα με τα οποία θέλει να δείξει τη συγγένεια των δυο έργων, καταλήγει: «... αυτή η αντίληψη είναι σημαντική για να γίνει κατανοητό το όλο στήσιμο του έργου». Ακόμα και χωρίς αυτή την προειδοποίηση η παλαιότερη δουλειά του Α. Πάντζη πάνω στο έργο του Μπέκετ είναι το πρώτο πράγμα που έρχεται στο νου μας από την αρχή της παράστασης της «Νίκης». Πράγματι, ο Μπέκετ έδωσε στον σκηνοθέτη το κλειδί και την κατεύθυνση για την ερμηνεία του έργου της Αναγνωστάκη. Τον ακολούθησαν σ' αυτή την κατεύθυνση και οι συνδημιουργοί του. «Τέλος του παιχνιδιού» σκηνογράφος Θ. Γρηγορίου και ο ερμηνευτής του ρόλου του Νίκου Κ. Ευθυμίου.

ΑΣ ΔΟΥΜΕ όμως αν το ζύγωμα στο Μπέκετ δεν σημαίνει και ταυτόχρονη απομάκρυνση από την Αναγνωστάκη. (Αφού εννοείται ότι υπογράφοντας το κριτικό αυτό σημείωμα, μόνο την προσωπική μου γνώμη θα εκφράσω, δεν θα εκφράσω, δεν θα χρησιμοποιώ παραρθετικές εκφράσεις όπως, κατά τη γνώμη μου, κλπ.).

ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΣ παράλληλες γραμμές στις σχέσεις των ηρώων των δυο έργων και εμφανειακές συμπτώσεις στο διάλογό τους, ο Α. Πάντζης δεν πρόσεξε τη βασικότερη διαφορά μεταξύ του λόγου του Μπέκετ και της Αναγνωστάκη. Ο Μπέκετ αδειάζει τον λόγο του από το νόημα, αφήνει μόνο το άδειο περιτύλιγμα, το σόφλι του, τον υποτάσσει στον μοναδικό σκοπό — να φτιάξει την Σχέση μεταξύ των προσώπων του έργου του. Η σχέση αυτή απορροφά όλα τα άλλα, κυριαρχεί, προσδιορίζει τα πάντα στο μικρόκοσμο του έργου του. Αυτή την προσέγγιση στο λόγο της Αναγνωστάκη εισηγείται ο σκηνοθέτης. Κι αν για τους περισσότερους ηθοποιούς τέτοιος προσανατολισμός προς το θέατρο του παράλογου απλώς περιορίζει κατά πολύ τις εκφραστικές τους δυνατότητες, ο Κ. Ευθυμίου, ίσως ο μόνος από τους ηθοποιούς που έχει πιστέψει στη σκηνοθετική γραμμή, με τον έντονο μανιερισμό της ερμηνείας έδωσε ένα παράδειγμα, κατά πόσο το πλησίασμα στον Μπέκετ αφήνει πίσω την ουσία του έργου της Αναγνωστάκη.

ΤΑ πρόσωπα της Νίκης (όπως και της «Κασέττας» που είχαμε δει παλαιότερα στη σκηνοθεσία του Ν. Χαράλαμπος) ανυψωμένα στο συμβολικό επίπεδο δεν αιωρούνται στο κενό, όπως τα πρόσωπα του Μπέκετ, αλλά βήμα προς βήμα ανεβαίνουν στην κάλυψη της μοίρας τους. Ναι, θα γίνουν αλληγορικά πρόσωπα εκεί στην κορυφή, αλλά έχουν πού να πατήσουν ανεβαίνοντας: έχουν την καταγωγή τους, έχουν τον μύθο τους, τον χαρακτήρα τους, το όραμά τους, γέννημα του μύθου, του χαρακτήρα, του οράματος του λαού τους, έχουν το παρελθόν της οικογένειάς τους, έχουν το παρελθόν της χώρας τους. Όλα αυτά υπάρχουν μέσα στον παραστατικό λόγο του έργου και πρέπει να ειπωθούν με τον τρόπο που να φτάνουν στον θεατή, για να στηθεί στη σκηνή ένας κόμος διαχρονικός και πολυδιάστατος.

Η ΙΔΙΑ πικρή πηγή γέννησε τον μύθο της οικογένειάς της Βάσως, του Νίκου, της γριάς, του Θανάση και τον μύθο της Ηλέκτρας, του Ορέστη, της Κλυταιμνήστρας, του Αγα-

μέμνονα. Όπως η οικογένεια των Ατρείδων κρατήθηκε στο χρόνο μέσα από το αρχικό έγκλημα και τις εντονότερες σχέσεις μεταξύ τους, που διασταυρώνονταν πάνω από το αίμα, που είχε χυθεί, έτσι και η γριά και τα παιδιά της ζουν εγκλωβισμένοι στο μύθο τους, αλλά και γέννημα του μύθου τους.

Η ΠΡΟΣΦΑΤΗ ιστορία της Ελλάδας δίνεται μέσα από την αφήγηση του Θύμιου και την αντιπαράθεση των Θυμίου - Βλάση, Σημαδεύοντας μ' αυτές τις φιγούρες τον ιδεολογικό χώρο του έργου και σταυρώνοντας στη μέση τον Νίκο (το φορέα της ίδιας της «νίκης») η Αναγνωστάκη με μια πολύ πονεμένη ειρωνεία προσκαλεί τον καθένα από μας: μπες μέσα και πάρε θέση, δική σου είναι η εκλογή.

ΟΛΑ αυτά τα ξέρω από το κείμενο του έργου, που ευτυχώς είχα διαβάσει. Η σκηνοθεσία του Α. Πάντζη, η σκηνογραφική γραμμή του Θεόδουλου και η ερμηνεία του Κ. Ευθυμίου στάθηκαν ανάμεσα στο κοινό και το κείμενο, χρησιμοποιώντας τον λόγο μόνο σαν υλικό για δική τους δημιουργία και εμποδίζοντας την άμεση μας επαφή με το κείμενο.

ΔΥΣΚΟΛΕΥΟΜΕ να δεχτώ τη μονοτονία και την αχρωμία σαν εικαστική και ερμηνευτική γραμμή του έργου. Αναζητώ το άσπρο του χιονιού, το κόκκινο του αίματος, τις καμπουξόφλουδες, τις μύγες (θυμάστε τις «Μύγες» του Σαρτρ πάνω από το αίμα του φόνου από τον άλλο μύθο). Αντιλαμβάνομαι ότι τώρα οι ήρωες βρίσκονται στο χώμα όπου οι κήποι φτιάχνονται από τους κόκκινους ταιμεντόλιθους και το συρματοπλέγμα αλλά το παρελθόν το κουβαλάνε μαζί τους τόσο ζωντανό, το βγάζουν από το μαπούλο της μνήμης τους όπως το παλιό νυμφικό και ξαναδοκιμάζοντας τους ρόλους τους στον οικγενειακό τους μύθο όπως η Βάσω — το κόκκινο φόρεμα. Ψάχνω στην παράσταση τον συμβολισμό των χρωμάτων, που υπάρχει στο έργο. Ζητώ να με φέρουν αντιμέτωπη με το όραμα της «νίκης», με το όραμα του Βλάση, που στην απόδοση του Νίκου χάνει το συγκεκριμένο ιδεολογικό περιεχόμενο, αλλά παρουσιάζεται σ' εκείνη τη γενικευμένη μορφή, που τόσο καιρό μαγνητίζει τόσο κόσμο... Εβλεπα, έβλεπα ένα στρατό από νικητές, περήφανους αξιωματικούς πάνω σ' άλογα, κάτι σαν μια υπέροχη πομπή να καλπάζει πάνω από τους νικημένους... Βαριά άρματα πάνω από ερείπια να ορμούν μπροστά και υπέροχα τραγούδια και σαλπίσματα ν' ακούγονται. Και η «Νίκη», «νίκη» να φωνάζει από παντού και να περνούν θριαμβευτικά οι νικητές τσαλαπατώντας τους νικημένους». Και ο μονόλογος της Βάσως, που περιγράφει και αυτή μια μεγάλη γιορτή, την οποία ήθελε με όλη της την ψυχή να χαιρετίσει, με όταν έφτασε, η πομπή είχε περάσει και απέμεινε ένας κουλουρατζής, πεσμένος μπρούμυτα — τον είχαν ποδοπατήσει... Όπως τον Νίκο αργότερα...

ΠΙΣΤΗ, απογοήτευση, πίκρα, αυταπάτη, σάτιρα — είναι πλατύς ο χώρος στο έργο της Αναγνωστάκη, Μπες μέσα και πάρε θέση. Η μονότονη μαύρη τραγωδία, που διαδραματιζόταν στη σκηνή και σε πλάκωνε από την πρώτη στιγμή δεν άφηνε το κοινό να προσέξει το αληθινό περίπλοκο σχήμα του έργου, το βάθος του, το χρώμα του. Ο Θεόδουλος έχει τη σπάνια μεταξύ των σκηνογράφων μας τόλμη και την ικανότητα να διαμορφώνει ολόκληρο τον θεατρικό χώρο. Σέβομαι και την μόνιμη τάση του Α. Πάντζη να μην δέχεται έτοιμες καταστάσεις και ν' αναζητεί δικό του δρόμο. Θάθελα να δω περισσότερους ρόλους στην ερμηνεία του Κ. Ευθυμίου. Αλλά, όπως είπαμε — πάντα κατά τη γνώμη μου — και τους τρεις τους παραούρει ο Μπέκετ. Οι άλλοι ηθοποιοί που δεν τους ακολούθησαν, έμειναν και χωρίς σκηνοθέτη. Την δύναμη τους την ξέρουμε, την νιώθουμε και τώρα όμως οι ρόλοι έμειναν φτιαχτοί. Το τελευταίο που θάθελα να επισημάνω είναι η πολύ ενδιαφέρουσα δουλειά του συνθέτη Β. Αργυριδί.